

เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะในสถานการณ์ปัจจุบัน

Freedom of Public Meeting in the Current Situation

พัทธพล เสวตวรรณ* พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์**

Puttadol Swadwan, Phrakru uthaikitpiphut

Received: January 24, 2020 Revised: January 27, 2020 Accepted: January 29, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

เสรีภาพในการชุมนุมถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการปกครองรูปแบบระบอบประชาธิปไตยโดยแต่ละประเทศยึดถือแนวคิดเสรีประชาธิปไตยต่างก็ยอมรับให้การชุมนุมเป็นเสรีภาพในระบอบกฎหมายของตน การรวมกลุ่มกันชุมนุมอาจถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพที่ชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นไปตามกติกาสากลก็ตาม แต่ในบางกรณีนั้นการใช้เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะก็อาจก่อให้เกิดการกระทบสิทธิเสรีภาพของพลเมืองอื่นหรือความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้ เช่น การชุมนุมที่เพิ่มความรุนแรงจนถึงขั้นจลาจล การชุมนุมเดินขบวนบนถนนสาธารณะทำให้การจราจรติดขัด การใช้เครื่องขยายเสียงในเวลากลางคืน ตลอดจนการสร้างความเสี่ยงภัยให้แก่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นต้น บทความนี้จะทำการศึกษาถึงเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 และวิเคราะห์ถึงสถานการณ์การชุมนุมของนักศึกษาในปัจจุบัน

คำสำคัญ (Keyword): เสรีภาพ, การชุมนุมสาธารณะ, สถานการณ์ปัจจุบัน

Abstract

Freedom of assembly is one of the fundamental principles in democratic governance. Each country upholds the concept of liberal democracy, accepting

* วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; UThai Thane Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; UThai Thane Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

assembly as a freedom of its own law. Assembly may be regarded as a lawful exercise of rights and freedoms or in accordance with international rules. But in some cases, the exercise of freedom of public assembly can affect other citizens' rights or public order. Such as a rally that intensifies the riot Rallies marched on public roads causing traffic jams. Using the amplifier at night as well as damage to the public domain, etc. This article will study the freedom of public assembly under the Public Assembly Act 2015 and analyze the current situation of student assembly.

Keywords: freedom, public meeting, Current situation

บทนำ (Introduction)

สังคมไทยมีประสบการณ์และความทรงจำที่ไม่น่าจดจำมากนักเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะ การชุมนุมสาธารณะนั้นเรียกได้ว่าเป็นหนึ่งในกิจกรรมสำคัญของภาคประชาชนคนธรรมดา ที่รวมตัวรวมกลุ่มกันใช้สิทธิส่งเสียงและสร้างพื้นที่สื่อสารตามความเดือดร้อนของตน ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมหรือประเด็นสาธารณะอื่นๆ ไปยังผู้มีอำนาจและให้ผู้คนในสังคมให้หันมารับฟังและให้ความสนใจต่อข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมที่ถูกกลืนเพิกเฉยจากคนของรัฐไป ไม่ว่าจะเพราะความเป็นคนเล็กน้อยหรือที่ไม่มีสถานะพิเศษทางสังคม หรือเพราะรัฐเห็นว่าเป็นข้อเรียกร้องที่ไม่มีความสำคัญและไม่สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐตัดสินใจ ปี 2562 นับเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ด้วยบรรยากาศที่ประชาชนสามารถออกมาแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น ภายหลังจากการติดตาม กดดัน และสกัดกั้นมายาวนานเป็นเวลา 4 ปี โดยการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จากการที่มีการออกคำสั่งจากหัวหน้าคสช. ได้ปลดล็อกคำสั่งบางฉบับที่ได้เคยออกมาบังคับใช้เพื่อควบคุมการทำกิจกรรมของประชาชนและพรรคการเมือง

เสรีภาพในการชุมนุมถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย โดยแต่ละประเทศที่ยึดถือแนวคิดเสรีประชาธิปไตยนั้น ต่างก็ได้ยอมรับให้การชุมนุมเป็นเสรีภาพประการหนึ่งในระบอบกฎหมายของตนขึ้น ซึ่งอาจจะมีการรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญหลายฉบับก็ได้รับรองถึงเสรีภาพในการชุมนุมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการเคารพ อย่างไรก็ตามเสรีภาพในการชุมนุมก็ย่อมมีขอบเขตและข้อจำกัดเช่นเดียวกันกับเสรีภาพด้านอื่นๆ ซึ่งต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมควบคู่ไปพร้อมกัน

การรับรองเสรีภาพและการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมภายใต้ระบบการปกครองตามกฎหมายของไทยนั้น ปรากฏว่า มีเพียงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ให้การรับรองเสรีภาพในการชุมนุมไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งเปิดโอกาสให้สามารถจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมด้วยบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะหรือกฎหมายอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการชุมนุมโดยตรงได้รับการบัญญัติขึ้น กฎหมายที่ถูกนำมาใช้บังคับเกี่ยวกับการชุมนุมในห้วงเวลาปัจจุบันจึงเป็นกฎหมายที่มีได้มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการชุมนุมโดยตรง

(อภิญา รัตนมงคลมศ, 2547: 192–195) ได้กล่าวไว้ว่า การชุมนุมสาธารณะนั้น ถือเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของบุคคลที่มีอุดมการณ์หรือผลประโยชน์เป็นเป้าหมายร่วมกันและต้องการให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลด้วยการเรียกร้อง ต่อรอง หรือกดดัน ต่อการกำหนดนโยบายหรือการบริหารงานตามนโยบายของรัฐ ในทางวิชาการรัฐศาสตร์ เรียกการรวมกลุ่มบุคคลเช่นนี้ว่ากลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) หรือ กลุ่มกดดัน (Pressure Group) เป็นการรวมตัวกันของผู้คนที่มีความหมายเชิงผลประโยชน์หรือเชิงค่านิยม เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลแสดงออกซึ่งเจตจำนงให้ผู้กำหนดนโยบายแห่งรัฐได้รับรู้วัตถุประสงค์ของกลุ่มและพยายามผลักดันให้วัตถุประสงค์นั้นเกิดเป็นนโยบายหรือนำไปสู่การปฏิบัติทั้งนี้ ด้วยการกดดันทั้งทางตรงและทางอ้อมดังเช่นการจัดการชุมนุมสาธารณะ เป็นต้น

สถาบันทางการเมืองต้องประสานความต้องการของมวลชนผู้เป็นสมาชิกของกลุ่มกับฝ่ายบริหารซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายแห่งรัฐและกำกับการปฏิบัติตามนโยบายตามที่กำหนดไว้ตลอดจนประสานกับฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายอย่างเหมาะสมตามหลักนิติรัฐจึงเห็นได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันนี้ ถือเป็นภาพสะท้อนของสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการแสดงออกซึ่งความต้องการของตน (Freedom of expression) ที่ควบคู่กันมากับสิทธิในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งกลุ่ม (Freedom of organization) ของตนเอง อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

(จันจิรา เอี่ยมมยุรา, 2552: 27 (1)) ได้กล่าวว่า เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ เป็นการวางนโยบายของรัฐหัวใจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำคัญในการแสดงออกและเรียกร้องความต้องการ และเล่าถึงความเดือดร้อน อีกทั้งรัฐมีหน้าที่ให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนบางครั้งรัฐไม่สามารถให้บริการได้ทันต่อสถานการณ์อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ การชุมนุมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมการสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตย ซึ่งแสดงการออกความคิดเห็นทางการเมืองไม่ได้อยู่ที่การเลือกตั้งอย่างเดียว อีกทั้งเสรีภาพในการชุมนุม

เป็นเสรีภาพทางการเมืองที่ต่อยอดมาจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลมาสู่การแสดงความคิดเห็นแบบรวมหมู่ (Collective)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การชุมนุมสาธารณะเป็นวิธีในการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของมวลชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเป็นเครื่องสะท้อนและกระตุ้นเตือนรัฐบาล อันส่งผลโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนให้มากที่สุด

1. การชุมนุมสาธารณะ

ตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 “การชุมนุมสาธารณะ” คือ การชุมนุมของบุคคลในที่สาธารณะเพื่อเรียกร้อง สนับสนุน คัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยแสดงออกต่อประชาชนทั่วไป และบุคคลอื่นสามารถร่วมการชุมนุมนั้นได้ ไม่ว่าการชุมนุมนั้นจะมีการเดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายด้วยหรือไม่ ส่วน “ที่สาธารณะ” หมายความว่า ที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือที่หน่วยงานของรัฐมิได้เป็นเจ้าของแต่เป็นผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ บรรดาซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ รวมตลอดทั้งทางหลวงและทางสาธารณะ ดังนั้น “การชุมนุมสาธารณะ” ที่จะถือเป็นการชุมนุมตาม พ.ร.บ.ชุมนุม จึงต้องประกอบด้วย 1. เป็นการชุมนุมในที่สาธารณะ และ 2. บุคคลอื่นสามารถเข้าร่วมการชุมนุมนั้นได้

หากเป็นการชุมนุมในพื้นที่ส่วนบุคคลในบ้าน หรือหอประชุมส่วนตัว รวมถึงการชุมนุมที่บุคคลอื่นไม่สามารถเข้าร่วมได้ เช่น การประชุมหารือของสมาชิกองค์กรภายในหมู่บ้าน ก็ไม่ถือว่าเป็นการชุมนุมสาธารณะตามพ.ร.บ.ชุมนุม และไม่ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนกฎหมายการชุมนุมสาธารณะใน พ.ร.บ. ชุมนุมจะมีความหมายที่กว้างขวางครอบคลุม

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติ “การชุมนุมสาธารณะ” หมายความว่า การชุมนุมของบุคคลในที่สาธารณะเพื่อเรียกร้อง สนับสนุน คัดค้าน หรือ แสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยแสดงออกต่อประชาชนทั่วไป และบุคคลอื่นสามารถร่วมการชุมนุมนั้นได้ ไม่ว่าการชุมนุมนั้นจะมีการเดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายด้วยหรือไม่

“ที่สาธารณะ” หมายความว่า ที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือที่หน่วยงานของรัฐมิได้เป็นเจ้าของแต่เป็นผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ บรรดาซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ รวมตลอดทั้งทางหลวงและทางสาธารณะ

“ทางหลวง” หมายความว่า ทางหลวงตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง

“ทางสาธารณะ” หมายความว่า ทางบกหรือทางน้ำสำหรับประชาชนใช้ในการจราจร และให้ หมายความว่ารวมถึงทางรถรางที่มีรถเดินสำหรับประชาชนโดยสารด้วย

“ผู้จัดการชุมนุม” หมายความว่า ผู้จัดให้มีการชุมนุมสาธารณะ และให้หมายความว่ารวมถึงผู้ประสงค์ จะจัดการชุมนุมสาธารณะ และผู้ซึ่งเชิญชวนหรือนัดให้ผู้อื่นมาเข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะโดยแสดงออกหรือ มีพฤติการณ์ทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนเป็นผู้จัดหรือร่วมจัดให้มีการชุมนุม นั้น

“ผู้ชุมนุม” หมายความว่า ผู้จัดการชุมนุม และผู้เข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะไม่ว่า จะเข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะนั้นตามคำเชิญชวนหรือการนัดของผู้จัดการชุมนุมหรือไม่

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การของรัฐบาล องค์การมหาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานอื่นของรัฐ

“ผู้รับแจ้ง” หมายความว่า หัวหน้าสถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะหรือ บุคคลอื่นทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นผู้มีหน้าที่รับแจ้งการชุมนุมสาธารณะตาม พระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ดังนั้น การใช้เสรีภาพในการชุมนุมนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพื่อการผลักดันนโยบายสาธารณะ โดยนัยยะสำคัญเพื่อเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของผลประโยชน์ จากกลุ่มเคลื่อนไหวทาง สังคมที่ต้องการต่อรองอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในด้านนโยบายที่เกิดจากการผลักดันนี้ เป็น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม

2. เสรีภาพ

การมีเสรีภาพในการรวมตัวของประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพื่อใช้สิทธิเรียกร้องในการ แสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นไม่ใช่เป็นการเรียกร้องอย่างไร้ขอบเขต แต่เป็นการเรียกร้อง เสรีภาพที่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัด เสรีภาพการชุมนุมถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “เสรีภาพสัมพัทธ์ (Relative Right)” ซึ่งอาจมีข้อจำกัดได้โดยใช้กฎหมาย แต่อย่างไรก็ดีการกำหนดการจำกัดเสรีภาพการชุมนุม ต้องเป็นไปตามกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดเท่านั้น ซึ่งได้แก่กฎหมาย เกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะและเพื่อคุ้มครองประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ กฎอัยการศึก พระราชบัญญัติการบริหารราชการณในสถานการณ์ฉุกเฉิน

อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจะพบว่าการใช้เสรีภาพในการชุมนุมของ ประชาชนชาวไทยนั้นยังมีความสับสน หรือยังมีความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ของ หลักการที่ต้องอยู่หลายประการด้วยกันเช่นปัญหาขอบเขตในการใช้เสรีภาพ ปัญหาการละเมิด

สิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น ตลอดจน ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น จึงเป็นที่มาของแนวความคิดในการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเพื่อควบคุมการชุมนุมสาธารณะให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้มีการเริ่มขึ้น ครั้งแรกในสมัยสมานิติบัญญัติแห่งชาติ (พ.ศ. 2549 - 2550) จนถึงสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบัน (พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน)

เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ (public meeting) ถือเป็นเสรีภาพประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยซึ่งรัฐจะต้องบัญญัติรับรองไว้ในระดับรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ยังมีสถานะเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้กำหนดกรอบแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติทั่วไปดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชาติของสหประชาชาติ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งลักษณะการชุมนุมสาธารณะที่ถูกบัญญัติรับรองไว้นั้นจะต้องมีลักษณะเป็นการชุมนุมที่สงบและปราศจากอาวุธเป็นประการสำคัญ

(สมชาย ปรีชาศิลปกุลและคณะ, 2558: 15) ได้อธิบายแนวเชิงขยายความว่า “เสรีภาพในการชุมนุม เป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเพราะประชาชนจะมาชุมนุม มารวมตัวกันเพื่อแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง

(บรรเจิด สิงคะเนติ) ให้ความหมายของ สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญ และ สิทธิ ตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า “เสรีภาพ” (Liberty) คือ อำนาจของบุคคลที่มีอยู่เหนือตนในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำเภอใจ เป็นภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีสิทธิที่จะกระทำการ หรือ งดเว้นกระทำการ เช่น เสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น ประชาชนมีเสรีภาพโดยรัฐมีหน้าที่ทั่วไปที่จะดเว้นไม่ขัดขวางการใช้เสรีภาพนั้นของประชาชน แต่รัฐไม่มีหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงที่จะต้องจัดหาสิ่งที่เป็นเสรีภาพ

3. องค์ประกอบของเสรีภาพในการชุมนุม

การใช้เสรีภาพในการชุมนุมของประชาชน จะบรรลุผลไม่ได้หากขาดเสรีภาพขั้นพื้นฐานอื่น ๆ อีก 6 ประการ ดังนี้

1. เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) เป็นเสรีภาพที่ครอบคลุมถึงการแสดงออกของบุคคลทุกรูปแบบ การชุมนุมโดยสงบจึงเป็นการแสดงออกของกลุ่มชนที่มาชุมนุมรวมกลุ่มกัน

2. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Opinion) เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลว่ามีความคิดเห็นอย่างไร อาจจะเห็นด้วยสนับสนุน หรือคัดค้านในการชุมนุมสาธารณะ ในครั้งต่างๆ

3. เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) การพูดของบุคคลในสถานที่ต่างๆ หรือชุมนุมเพื่อแสดงความคิดเห็นของผู้พูด ถือเป็นส่วนหนึ่งในเสรีภาพของการชุมนุมโดยสงบจะมีการพูดโฆษณาในที่ชุมนุมสาธารณะ

4. เสรีภาพในการเดินทาง (Freedom of Movement) เป็นเสรีภาพอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ว่าการชุมนุมโดยสงบถ้ามีการเคลื่อนย้ายเดินทางก็เป็นรูปแบบยุทธวิธี คือ การเดินขบวน

5. เสรีภาพในการพิมพ์ (Freedom of Press) เป็นส่วนประกอบของเสรีภาพการชุมนุมโดยสงบ เพราะจะมีการพิมพ์การเขียนป้ายโฆษณา ป้ายประท้วง เพื่อเรียกร้องเรื่องต่างๆ ในการชุมนุมโดยสงบ

6. เสรีภาพในการเลือกตั้ง (Right to Vote) เป็นการชุมนุมโดยสงบโดยมีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน

4. ขอบเขตของเสรีภาพในการชุมนุม

รัฐเสรีประชาธิปไตย เสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานภายในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบเพื่อแสดงความคิดเห็น ความต้องการของผู้ชุมนุม ซึ่งถือเป็นการแสดงออกทางการเมืองอย่างหนึ่งได้รับการคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญด้วย

การจะพิจารณาว่าเสรีภาพมีมากหรือน้อยเพียงใด ให้พิจารณาการรับรองโดยรัฐธรรมนูญเป็นหลัก การใช้เสรีภาพย่อมต้องมีขอบเขต เนื่องจากการใช้เสรีภาพอย่างไม่มีข้อจำกัดนั้น อาจเป็นการกระทบถึงเสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ ได้ด้วย

(อภิญาณ์ วรนนตกุล, 2546: 5) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการชุมนุมเกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ จำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาทเผชิญหน้าต่อกลุ่มผู้ชุมนุมและเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของผู้ชุมนุมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะแม้ว่าผู้ชุมนุมจะมีสิทธิและเสรีภาพของตนตามรัฐธรรมนูญ แต่ประชาชนทั่วไปก็ได้รับการคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นกัน และเจ้าหน้าที่รัฐก็ย่อมมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคม คือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นหากมีการชุมนุม ผู้ชุมนุมกระทำการอันเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนอื่นๆ แม้ว่าจะไม่ใช่ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรง เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถใช้มาตรการ

ทางกฎหมายเพื่อยุติการกระทำของปัญหาดังกล่าวได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้มีการทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจเสียก่อนอย่างใด แต่อย่างไรก็ดีในการเผชิญหน้าเข้าควบคุมผู้ชุมนุม เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ผู้ชุมนุมนั้นเป็นผู้มีสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ เพราะหากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้คำนึงถึงเรื่องนี้ ประชาชนย่อมเป็นผู้รับผลกระทบจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรง

5. หลักการใช้สิทธิและเสรีภาพการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หรือแม้กระทั่งเสรีภาพในการชุมนุมก็ตามควรดำรงอยู่โดยการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ (เกรียงไกร รอบรู้ และทัศนวรรณ สิริพรหมเจริญ, 2554: 133 – 137)

1. สิทธิและเสรีภาพแบบสัมบูรณ์ หรือ absolute rights or liberties เป็นการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพโดยไม่มีเงื่อนไข หรือข้อบังคับใด ๆ รัฐไม่สามารถออกกฎหมายหรือกฎหมายที่จำกัดการใช้เสรีภาพเหล่านั้น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

2. สิทธิและเสรีภาพแบบสัมพัทธ์ หรือ relative rights or liberties เป็นสิทธิและเสรีภาพที่เปิดโอกาสให้รัฐสามารถจำกัดหรือควบคุมการใช้สิทธิเสรีภาพนั้นในภายหลังได้ หากปรากฏซึ่งความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เช่น เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในการที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อป้องกันการนำไปสู่เหตุการณ์อันวุ่นวายที่เกิดจลาจลขึ้นในประเทศ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สิทธิประเภทแรกนั้นคือ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐมีอาจจำกัดได้อันมีอยู่แค่อย่างเดียวนั่นก็คือเสรีภาพในการนับถือศาสนา ส่วนสิทธิและเสรีภาพอีกประเภทที่ 2 ที่เรียกว่าสิทธิและเสรีภาพแบบสัมพัทธ์เป็นสิทธิที่เปิดโอกาสให้รัฐสามารถจำกัดหรือควบคุมการใช้ได้หากปรากฏซึ่งความจำเป็นเพื่อที่คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เช่น เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในการที่จะใช้ทางสาธารณะหรือเพื่อจะป้องกันการนำไปสู่เหตุการณ์วุ่นวายหรือเกิดจลาจลขึ้นในประเทศ เป็นต้น

6. สถานการณ์การชุมนุม (พ.ศ. 2563)

ปัจจุบันปรากฏการณ์พลังประชาชนนำโดยเยาวชน นักศึกษาเริ่มปรากฏขึ้นใหม่ในประเทศไทย แต่การประท้วงที่เพิ่งเริ่มต้นใหม่จะแปรเปลี่ยนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวระดับประเทศได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ และวิสัยทัศน์ต่ออนาคตที่เป็นเอกภาพ แม้ว่าสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาไปทั่วโลกจะเป็นอุปสรรคใหม่ต่อขบวนการเคลื่อนไหว

แต่เหล่านักศึกษาก็พยายามแสวงหาการประจักษ์ออนไลน์รูปแบบใหม่ๆ และรวมเอากิจกรรมด้านมนุษยธรรมเข้าไว้ในรายการกิจกรรมของพวกเขา เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

การชุมนุมของ “นักเรียน” และ “นักศึกษา” เพื่อเรียกร้อง “ประชาธิปไตย” ที่กำลังขยายตัวได้ก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่างๆ นานาว่าจะนำไปสู่อะไร “ประชาธิปไตยยังล้มลุกคลุกคลานอยู่จนทุกวันนี้ ถ้าผู้มีอำนาจตัดสินใจใช้อำนาจกับการตื่นตัวของเยาวชนอาจจะนำไปสู่ ‘มิกสัญญ์ลียุก’” มีแนวโน้มที่มีสมาชิกรัฐสภาทั้งที่เป็นวุฒิสมาชิกและ ส.ส. เสนอให้รัฐสภาเปิดรับฟังเสียงเยาวชน

สถานการณ์ที่มีกลุ่มผู้ชุมนุมต่าง ๆ ได้แก่ นิสิต นักศึกษา รวมไปถึงนักเรียนระดับชั้นมัธยมทั่วประเทศทำการชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบยุทธวิธีที่แตกต่างไปจากอดีต มีการระดมกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ หอยยัด “แฟลชม็อบ” หรือ การชุมนุมแบบไม่ยึดถือและออกแถลงการณ์เพื่อคัดค้านมติการยุบพรรคการเมือง โดยต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องประชาธิปไตย ด้วยการร่วมกันจัดกิจกรรมชูป้าย ร้องเพลง จุดเทียนและเปิดไฟจากโทรศัพท์มือถือแล้วตามมาด้วยการชุมนุมของนักเรียนจากโรงเรียนมัธยมชั้นนำของประเทศ ท่ามกลางความพยายามสกัดกั้นของผู้บริหาร

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเรียน นักศึกษารั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกในรอบกว่า 40 ปี เป็นการระดมพลอย่างรวดเร็ว ชาญฉลาด โดยอาศัยเครือข่ายสังคมออนไลน์ แต่ยังจำกัดวงอยู่ในรั้วสถานศึกษา และออกไปตามท้องถนนเป็นบางครั้ง คำถามใหญ่ก็คือ การเคลื่อนไหวครั้งนี้จะเป็นเพียงประกายไฟในกระแสที่ติดเพียงไม่นาน หรือจะกลายเป็นเปลวเพลิงที่ลามทุ่งจนสร้างการเปลี่ยนแปลง

การเรียกร้องของพวกเขาอยู่ภายใต้การจับตาของผู้อำนาจ และมีการใช้กฎหมายที่อาจส่งผลกระทบต่อการใช้เสรีภาพเช่น พ.ร.บ. ชุมนุมมาเตือนเหล่านักศึกษาผู้ใช้เสรีภาพ และการคุกคามในรูปแบบอื่นๆ ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือประชาชนทั่วไป

ข้อเรียกร้อง 3 ข้อ ตั้งแต่เริ่มมีการชุมนุมก่อนหน้านี้ คือ

1. ยุบสภา
2. ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และ
3. หยุดคุกคามประชาชน

แม้จะมีการปราบปราม แต่เยาวชนไทยที่หาญกล้าหันไปใช้โซเชียลมีเดีย ด้วยความเป็นวัยรุ่น รูปแบบการชุมนุมจึงเต็มไปด้วยภาษาเฉพาะกลุ่ม (subculture) ที่ใช้กันบนโลกอินเทอร์เน็ต เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นปกครอง บางครั้งก็จัดกิจกรรมสันติวิธีเชิงสัญลักษณ์บนท้อง

ถนน เป็นต้น ซึ่งในเวลานี้จำต้องหยุดไว้ชั่วคราว เนื่องจากวิกฤตเชื้อไวรัสโคโรนาแพร่ระบาดนำไปสู่การประกาศ พรก. สถานการณ์ฉุกเฉินตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม ล่าสุดคนรุ่นใหม่ยังคงดำเนินและขับเคลื่อนการแข็งขันท้าทายต่อไป

การชุมนุมประท้วงของนักศึกษามีสามประการ ประการแรก ในแง่ของการขับเคลื่อนและการจัดประท้วง การชุมนุมเหล่านี้เป็นการประท้วงแบบเครือข่าย นักเรียนนักศึกษาในแต่ละสถาบันตั้ง แฮชแท็กทวิตเตอร์ เฉพาะของตัวเองสำหรับการชุมนุม โดยมาจากคำขวัญคติพจน์ของมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียน ผสมกับข้อความต่อต้านระบอบ แฮชแท็กต่าง ๆ ได้กลายเป็นแคมเปญรณรงค์ที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ได้แก่อัตนธรรมาธิปไตย ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงเอกลักษณ์ที่หลากหลายของเหล่านักเรียนนักศึกษาด้วย

แต่น่าสนใจคือคนกลุ่มนี้จำนวนมากไม่ใช่ผู้ที่เคยผ่านเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงมาก่อน แต่เป็นเพียงนิสิต-นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย หรือไม่ก็นักเรียนชั้นมัธยม นี่คือการชุมนุมประท้วงครั้งแรกในชีวิต และแม้ว่าจะมีข้อเรียกร้องที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่คนเหล่านี้เชื่อว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ในประเทศไทย

โดยการชุมนุมเมื่อวันที่ 16 ส.ค. 2563 เป็นการประท้วงใหญ่ครั้งแรก นับตั้งแต่กองทัพได้กระทำการรัฐประหารในปี 2557 นักศึกษามหาวิทยาลัยการประท้วงในโลกออนไลน์และบนท้องถนน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลากหลายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้นๆ เช่น ร่วมกันร้องเพลง เดินแอโรบิก ปราศรัยสั้นๆ กิจกรรมล้อเลียน และแปลงข้อความร่วมกัน กิจกรรมเหล่านี้มีข้อดี คือ ง่ายต่อการถ่ายทอดสดทางอินเทอร์เน็ต และอัปโหลดเป็นคลิปวิดีโอสั้นๆ ในภายหลังได้

การประท้วงถูกเผยแพร่สู่สาธารณะมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นช่องทางเสริมให้ผู้คนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยไม่ต้องออกจากบ้าน อีกหนึ่งคุณสมบัติที่สะท้อนถึงการผสมผสานกันในโลกออนไลน์และปฏิบัติการบนถนนไว้ด้วยกัน คือ แฮชแท็กที่เหล่านักเรียนนักศึกษาใช้ในทวิตเตอร์ ปรากฏบนป้ายประท้วงไปด้วยพร้อมกัน ข้อความเหล่านี้โดยมากเป็นอักษรย่อและศัพท์สแลงเฉพาะในอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

อานนท์ นำภา ได้กล่าวในเวทีการชุมนุมไว้ว่า การต่อสู้ จุดยืนถึงเสรีภาพในการแสดงออก และประชาธิปไตยที่อยากเห็น ในช่วงที่กระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย มีการจัดชุมนุมตลอดทุกสัปดาห์ มีประชาชนที่ออกมาแสดงความคิดเห็นทางการเมืองกว้างขวาง แต่อีกมุมหนึ่ง เราก็เห็นการคุกคามประชาชนที่เกิดขึ้นตามมา มีแกนนำ และผู้ปราศรัยหลายคนถูกจับกุมตัว

การถูกจับกุมตัว และคุกคามเหล่านี้ ก็ทำให้เราย้อนกลับมาตั้งคำถามถึงเสรีภาพในการแสดงออก และสิทธิที่ถูกกลืนรอนลงไป ทั้งเสียงของประชาชนที่เปล่งออกไป รวมถึงข้อเรียกร้องต่างๆ ที่ถูกพูดถึงเหล่านี้ มีผู้มีอำนาจมารับฟังหรือไม่ ?

ในฐานะนักกิจกรรม เขาเห็นว่า สภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัวแบบนี้ ไม่ได้มีผลดีอะไร จึงเริ่มต้นทำกิจกรรมเพื่อแสดงออกทางการเมืองให้สังคมได้เห็นว่า ในหลักการสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน คนไทยทุกคนสามารถแสดงออกได้

“เราพยายามทำให้สังคมไม่เกิดความกลัว เพราะเวลาที่กลัวมากๆ มันจะกดดันจนกลายเป็นความเครียด ผมอยากให้ทุกคนรู้สึกได้ว่า ในสภาวะแบบนี้เราควรใช้ชีวิตกันตามปกติ เพราะถ้าอะไรที่ไปกดมากๆ หากปล่อยให้มันระเบิดทีเดียวมันจะแรง คนมันมีความอดทนจำกัด เราไม่ควรทำให้มันถึง รัฐเองต้องปล่อยให้ชาวบ้านได้แสดงออกความเห็นทางการเมือง อย่างผม อย่างเพื่อนๆ รวมตัวกัน ก็เพื่อทำลายบรรยากาศความกลัวให้มันเป็นปกติที่สุด กิจกรรมของเรายืนยันว่าไม่เคยไปต่อต้านอะไร คสช.” อานนท์ระบุ

ในช่วงเวลาอันวุ่นวายนี้ บุคคลหรือองค์กรที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งนักการเมือง บุคคลที่มีชื่อเสียง และสื่อมวลชน ต้องกล้าหาญที่จะยืนอยู่ข้างคนไทยและประชาธิปไตย การประท้วงใหญ่ขึ้นและกระจายไปทั่วทุกภาค รวมถึงต้องให้นานาชาติกดดันรัฐบาลไทย ขณะที่กำลังเรียนรู้กลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จจากการเคลื่อนไหวทั่วโลก และเผยแพร่คุณค่าของประชาธิปไตยไปทั่วทั้งแผ่นดินไทย

การต่อสู้ครั้งนี้จะไม่ใช้การเดินทางระยะสั้นๆ เพราะผู้กุมอำนาจจะไม่มีทางปล่อยให้สถานะของพวกเขาถูกสั่นคลอนหากพวกเขายังทำอะไรได้ แต่เราต้องเรียกร้องให้ภาครัฐไม่ใช้ความรุนแรงและต้องหยุดคุกคามนักเคลื่อนไหวและประชาชน การณรงค์ของเรามีขึ้นเพื่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและประชาธิปไตย

“เราเชื่อว่าคนไทยจะไม่ยอมจำนน การประท้วงจะยังคงดำเนินต่อไปจนกว่าอุดมการณ์ประชาธิปไตยจะได้รับการเติมเต็มอย่างเต็มที่และจากการปฏิรูปอย่างกว้างขวาง อย่างที่คำขวัญของบรรดาคนรุ่นใหม่ที่บอกว่า. ให้มันจบที่รุ่นเรา ”

บทสรุป (Conclusion)

การชุมนุมประท้วงของนักศึกษาในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นผลิตผลทางรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตยโดยแท้ ที่รับรองสิทธิ เสรีภาพการชุมนุม และการประท้วงของประชาชนหรือนักศึกษา

ที่มีต่อรัฐบาลหรือสถาบันทางการเมืองอื่นๆ อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าว ต้องไม่ควรให้เกินเลยกรอบของกฎหมายบ้านเมือง

ในข้อเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และรัฐบาลจึงควรใช้โอกาสนี้ทำสัญญาประชาคมและกำหนด Timeline ให้ชัดเจนในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และถึงภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม หากข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้ล่าช้าเกินควรหรือไม่ได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลจะยิ่งทำให้เกิดความเรงเร้าและเกิดข้อเรียกร้องให้รัฐบาลต้องยุบสภาหรือลาออกหรืออาจจะมีการออกมาขับไล่รัฐบาลเหมือนดังเหตุการณ์ที่ผ่านมาก็เป็นได้ ดังนั้น รัฐบาลควรรับฟังข้อเรียกร้องต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการคิด วิเคราะห์และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขสถานการณ์มิให้เหตุการณ์บานปลายไปมากกว่านี้

เอกสารอ้างอิง (References)

เกรียงไกร รอบรู้ และทัศนวรรณ สิริพรหมเจริญ. (2554). ปัญหาการใช้เสรีภาพการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญ บทความวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. มกราคม – กุมภาพันธ์ 2554. รัฐสภา กรุงเทพมหานคร.

จันจิรา เอี่ยมมยุรา. (2553). กฎหมายว่าด้วยการชุมนุมสาธารณะและการเดินเท้าประเทศ สาธารณะรัฐเกาหลี. วารสารกฎหมายปกครอง.

จิตติกร สังข์แก้ว. พ.ร.บ. การชุมนุมสาธารณะ. สถาบันพระปกเกล้า. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/index>. [18 กันยายน 2563].

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558. กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2558). บทวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบกฎหมายและเสรีภาพในการชุมนุมของ 5 ประเทศ. วารสารนิติสังคมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2.

อภิญา รัตนมงคลมาส. (2547). กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน. เอกสารการสอนชุดวิชา สถาบันและ กระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 12. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อภิญญาณ์ วรนนตกุล. (2546). “ความสงบเรียบร้อยหรือสิทธิเสรีภาพ: การปฏิบัติหน้าที่ของ
เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับ การชุมนุมสาธารณะภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ”.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานนท์ น้าพา. ปราศรัยงานธรรมศาสตร์จะไม่ทน. ที่ลานพญานาคมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ศูนย์
รังสิต. วันที่ 10 สิงหาคม 2563.